

Sebastian Medoń¹

Młodzi aktywiści wobec kontrowersji klimatyczno-energetycznych. Przykład Młodzieżowego Strajku Klimatycznego w Polsce

Tekst dotyczy aktywności Młodzieżowego Strajku Klimatycznego (MSK) w Polsce, którą autor stara się usytuować względem procesów wytwarzania i upowszechniania wiedzy na temat zmian klimatu i związanych z nimi polityk klimatycznych. Artykuł opiera się na badaniach własnych, tj. ankiecie przeprowadzonej wśród aktywistów oraz analizie *desk research*, odwołując się przy tym do niektórych koncepcji Brunona Latoura, w tym teorii aktora-sieci.

Słowa kluczowe: kryzys klimatyczny, socjologia ruchów społecznych, socjologia energii, teoria aktora-sieci, Młodzieżowy Strajk Klimatyczny

Discussions about climate and energy in the perspective of young activists.
The example of the Fridays For Future movement in Poland

This text concerns the activity of the Fridays For Future (FFF) movement in Poland, which the Author tries to position in relation to the processes of producing and disseminating knowledge about the climate change and related policies. The article is based on own research, i.e. the survey conducted among activists and desk research, referring to some concepts of Bruno Latour, including actor-network theory.

Key words: climate crisis, sociology of social movements, sociology of energy, actor-network theory, Fridays For Future

---

¹ AGH w Krakowie, smedon@agh.edu.pl.

Wprowadzenie

Celem niniejszego tekstu jest bliższe przyjrzenie się działalności Młodzieżowego Strajku Klimatycznego (MSK) w Polsce, będącego częścią międzynarodowego ruchu zorganizowanego pod hasłem Fridays For Future (FFF). O inicjatywie, nawiązującej do piątkowych protestów młodej Szwedki Greta Thunberg², w mediach głównego nurtu zrobiło się głośno w 2019 r., a szczególnie jesienią, gdy przez mniejsze i większe miasta przetoczyła się fala protestów młodzieży. Jak podawały wówczas media, w Polsce w marszach dla klimatu 29 listopada przeszły tysiące młodych osób, z czego w samej Warszawie około trzech tysięcy osób³.

Pomijając w tym miejscu wszelkie kontrowersje dotyczące szans młodzieży na wpłynięcie na współczesnych decydentów, należy uznać fakt, że mamy do czynienia z inicjatywą specyficzną, niepodobną do innych ruchów społecznych w ostatnich latach. Młodzi aktywiści wydają się bowiem domagać od polityków tego, by w dzisiejszych działaniach uwzględniać także przyszłą perspektywę – głos tych, którzy dziś są jeszcze ludźmi w większości bez praw wyborczych lub nawet w ogóle nie ma ich jeszcze na świecie. Zanim jednak zajmiemy się protestami młodzieży, zatrzymajmy się na problemie zmian klimatycznych, wokół którego koncentruje się działalność MSK.

Zmiany klimatu, rozumiane jako anomalie związane ze wzrostem średnich temperatur na Ziemi, stanowią problem uważany przez wielu naukowców za największe wyzwanie, przed jakim stoi obecnie ludzkość. Ten tekst nie ma na celu przytoczenia wszystkich argumentów za takim stanowiskiem, jednak uważam za warte wspomnienia przynajmniej efekty pracy grupy roboczej 27 europejskich akademii nauk, zrzeszonych w organizacji EASAC. Międzynarodowy zespół, w którego skład wchodził także naukowiec z Polskiej Akademii Nauk, wskazał m.in. na zagrożenia zdrowotne wynikające z częstszych ekstremalnych zjawisk pogodowych, osłabienie bezpieczeństwa żywnościowego na świecie, ryzyko rozprzestrzeniania się niektórych chorób zakaźnych, a także przymusowych migracji. Jako priorytet wskazano konieczność ograniczenia emisji gazów cieplarnianych na planecie (zob. PAN, *Zdrowie Europejczyków...*).

Mimo zdecydowanych głosów ze strony środowiska naukowego, także w Polsce, wydają się nie znikać społeczne (a szczególnie polityczne) kontrowersje wokół

---

² Greta Thunberg to nastoletnia aktywistka, do której działalności odwołuje się ruch Fridays For Future. Protest rozpoczęła od piątkowych strajków pod szwedzkim parlamentem, do czego nawiązywała młodzież protestująca w piątki w innych krajach. Szerzej znana została po występie przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ, a także po nominacji do Pokojowej Nagrody Nobla; zob. <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,168571,25228265,greta-thunberg-kim-jest-mloda-aktywistka-ze-szwecji-zrugala.html> (dostęp: 31.05.2020).

³ Dane według portalu OKO.press; zob. <https://oko.press/mlodziejowy-strajk-klimatyczny-ma-gleboki-sens-czego-nie-rozumieja-prawicowi-publicyści/> (dostęp: 31.05.2020).

problemu zmian klimatycznych. Rządy wielu państw wciąż dyskutują nad zobowiązaniami wynikającymi (pośrednio lub bezpośrednio) z Porozumienia paryskiego⁴, a z ust polityków nadal możemy usłyszeć stwierdzenia sprzeczne z tezą o antropogeniczności zmian klimatu, także na gruncie polskim⁵.

Muszę w tym miejscu zastrzec, że moim celem nie jest wyrokowanie w sprawie strategii, jaką powinny obrać polskie władze, ani opłacalności poszczególnych ścieżek transformacji energetycznej. Chciałbym natomiast przyjrzeć się bliżej jednemu z najbardziej wyrazistych głosów domagających się działań, który reprezentuje zaangażowana w protesty młodzież. W artykule postaram się zatem scharakteryzować inicjatywę, jaką jest Młodzieżowy Strajk Klimatyczny w Polsce, odnosząc się przy tym do wspomnianych społecznych kontrowersji, które toczą się wokół samych zmian klimatu, a także związanych z nimi polityk.

Zanim jednak przejdziemy do szczegółów, chciałbym zwrócić uwagę na kategorię społecznej percepcji ryzyka, z którą bezpośrednio wydają się łączyć wspomniane kontrowersje. Paul Slovik zwraca uwagę, że konflikty i kontrowersje związane z ryzykiem wykraczają poza sferę działalności naukowców, a problem ten jest głęboko zakorzeniony w społecznej i politycznej strukturze (Slovik 2000, za: Stankiewicz 2016). Patrząc na problematykę klimatyczną z takiej perspektywy, należy wziąć pod uwagę mnogość ryzyk⁶, wielość aktorów, których one dotyczą, a także polityczny wymiar zarządzania ryzykiem (zob. Stasik 2014). Jak zobaczymy w dalszej części artykułu, także w przypadku kontrowersji wokół zmian klimatu i polityk klimatycznych (przede wszystkim w zakresie energetyki⁷) mamy

⁴ Porozumienie paryskie, odwołujące się do głosu klimatologów zrzeszonych w IPCC, zakłada ograniczenie wzrostu średnich temperatur na Ziemi do poziomu 2°C względem stanu sprzed rewolucji przemysłowej. Strony zobowiązały się ponadto, by dążyć do zatrzymania wzrostu już na poziomie 1,5°C, co znacząco obniżyłoby negatywne skutki zmian klimatu. W odniesieniu do dokumentu Komisja Europejska chce, by emisje gazów cieplarnianych całej UE spadły o 40% do roku 2030 (zob. Komisja Europejska, Porozumienie paryskie).

⁵ Oficjalną procedurę odstąpienia od zapisów porozumienia rozpoczęły Stany Zjednoczone według wcześniejszych zapowiedzi Donalda Trumpa; zob. PAP Nauka w Polsce, *USA rozpoczęły procedurę...*, <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C79308%2Cusa-rozpozczely-proces-wyjscia-z-paryskiego-porozumienia-klimatycznego.html> (dostęp: 31.05.2020). W Polsce z niezgodnymi z wiedzą naukową stwierdzeniami, także wśród polityków, polemizuje popularno-naukowy portal Nauka o klimacie, m.in. w ramach konkursu „Klimatyczna Bzdura Roku”; zob. <http://www.klimatycznabzduraroju.pl/> (dostęp: 31.05.2020).

⁶ Mnożość polega w tym przypadku na występowaniu zarówno zagrożeń związanych z biernością wobec problemu (przed którą ostrzega m.in. PAN), jak i ryzyk wynikających z podjęcia działań transformacyjnych, np. inwestycji w energetykę jądrową (zob. Stankiewicz 2017). Złożoność ryzyka związanego z określonymi rozwiązaniami technicznymi, a także różnice w ich społecznej percepcji wśród różnych grup zainteresowanych, może być wówczas zarzewiem kontrowersji i sporów w społeczeństwie (zob. Kil 2015; Stasik 2014). Mogą to być np. ryzyka o charakterze ekonomicznym, odmienne dla różnych grup w społeczeństwie.

⁷ Obecnie energetyka Polski opiera się w ok. 70% na wykorzystywaniu węgla kamiennego i brunatnego w elektrowniach, a więc na źródłach wysokoemisyjnych, jeśli chodzi o dwutlenek węgla.

do czynienia z działaniami wielu aktorów (wraz z ich interesami), pośród których sytuują się młode aktywistki i aktywiści ze swoimi postulatami.

W analizie postaram się uchwycić aktywność młodzieży pośród działań aktorów, którzy wydają się mieć największy wpływ na aktualny stan wspomnianych kontrowersji, wskazując możliwych sojuszników w realizacji postulatów MSK. Będę się opierać na rezultatach badań własnych (obejmujących ankietę o charakterze mieszanym i analizę *desk research*), wykorzystując przy tym przede wszystkim wybrane koncepcje Brunona Latoura. Ze względu na świeżość i dynamikę opisywanych zjawisk były to badania eksploracyjne, a ich wyniki należy traktować jako wstępny materiał, mogący posłużyć dalszym refleksjom i projektom badawczym w ramach nauk społecznych.

Nieklasyczne spojrzenie na wiedzę o klimacie – socjologia translacji

By usytuować działalność aktywistyczną młodzieży wśród kontrowersji na temat zmian klimatu, zaczniemy od ich zarysowania. Skupmy się teraz na szerszych procesach produkcji i upowszechniania wiedzy naukowej. Interesującym ujęciem, które może nam w tym pomóc, wydaje się teoria aktora-sieci (*actor-network theory*, ANT), określana również mianem socjologii translacji. Opiera się ona na założeniach sformułowanych przez Brunona Latoura, Michela Callona i Johna Law, stanowi ona swego rodzaju „trzecią drogę” między klasyczną wizją nauki (bliską modelowi poznania fizyki) a konstruktywizmem społecznym (por. Abriszewski 2007; Afeltowicz 2012; Afeltowicz, Pietrowicz 2013; Callon 2013; Latour 2010).

Jedno z głównych założeń teorii aktora-sieci, w Polsce najbardziej rozpowszechnionej za sprawą Brunona Latoura, głosi, by zamiast pojęciem społeczeństwa (czy grup społecznych) posługiwać się pojęciem aktora-sieci. Francuski socjolog i filozof ma przez nie na myśli złożone sieci relacji (powiązań) pomiędzy aktorami (jednostkami lub zbiorowościami), którzy sami w sobie również mogą być traktowani jako sieci (zob. Harman 2016). To w ramach wspomnianych sieci relacji, które ulegają nieustannym przekształceniom, powstaje to, co w socjologii określamy mianem rzeczywistości społecznej. Dlatego to właśnie śledzenie sieci

---

Dokument „Polityki Energetycznej Państwa do roku 2040” jest w fazie projektu, a kwestią najbardziej dyskusyjną w tym kontekście wydaje się budowa elektrowni jądrowej, której plany pojawiają się po raz kolejny w historii Polski. Eksperti wskazują w tym przypadku m.in. na wysokie koszty inwestycji (zob. Olkuski, Grudziński 2019). W związku z problematyką emisyjności polskiej energetyki poruszane w artykule kontrowersje będą nazywać zbiorczo klimatyczno-energetycznymi. Zob. Forum Energii, *Transformacja energetyczna w Polsce. Edycja 2019*, <https://forum-energii.eu/pl/analizy/transformacja-2019> (dostęp: 31.05.2020).

i ich przekształceń (zwanym w terminologii ANT translacjami⁸) powinno być według Latoura głównym zadaniem badaczy społecznych (zob. Latour 2010).

W tym miejscu należy podkreślić również to, że Latour rozszerza przy tym pojęcie sprawczości, udzielając jej również tzw. aktorom pozaludzkim, do których grona można zaliczyć technologię, organizmy żywe inne niż ludzie, a nawet wyobrażone byty niematerialne. Mianem aktora (lub też aktanta) określa się bowiem w ANT wszystkie istoty/byty, które są w stanie oddziaływać na inne (Latour 2009: 313). W przypadku tak wieloaspektowego zjawiska jak zmiany klimatyczne, możemy domniemywać, że na społeczną percepcję problemu wpływa nie tylko przebieg debaty publicznej czy działalność aktywistyczna, ale i obserwowane na co dzień zjawiska, jak np. przypisywane zmianom klimatu bezśnieżne zimy lub problem suszy (zob. PAP Nauka w Polsce, *Klimatolog...*). Bez wątplenia istotnymi aktorami (w rozumieniu ANT) są także wszelkie urzędnictwa składające się na aparaturę pomiarową i analityczną, które pozwalają naukowcom opisywać i w określony sposób prezentować problem ocieplenia. Bez nich najprawdopodobniej nie dysponowalibyśmy takim zasobem wiedzy o zmianach klimatycznych jak obecnie. Co jednak najistotniejsze, na gruncie ANT możemy mówić wręcz o swoistej sprawczości techniki i jej wytworów, jeśli chodzi o kształtowanie społecznej percepcji zmian klimatu⁹.

Model krążeńiowy nauki a kontrowersje klimatyczno-energetyczne w Polsce

Bruno Latour w książce *Nadzieja Pandory* (2013) formułuje propozycję całościowego ujęcia, w ramach którego można spojrzeć nie tylko na kontrowersje rozstrzygane pomiędzy naukowcami, ale rozgrywki w szerszym gronie aktorów, m.in. w instytucjach finansujących badania, w świecie polityki, mediów, biznesu oraz wśród innych grup obywateli. Innymi słowy, model ten, określany mianem „krążeńiowego”, stanowi propozycję systematyzacji, jeśli chodzi o śledzenie tego, w ramach jakich sieci działają naukowcy, by efekt ich pracy (np. teoria naukowa) okazał się sukcesem. W zależności od szczegółowej charakterystyki

⁸ W ujęciu teorii aktora-sieci translacjami określane są działania, których celem jest utworzenie lub reorganizacja sieci, czyli układów różnorodnych relacji pomiędzy aktantami. Procesy te dotyczące relacji zarówno o charakterze materialnym, jak i dyskursywnym (zob. Law 2009, za: Pawliszak 2011).

⁹ Szczególnie interesująca w tym kontekście wydaje się sprawczość nie tyle samych wytworów aparatury pomiarowej czy analitycznej, co ich późniejszych wersji, powstających za sprawą działań naukowców czy popularyzatorów nauki. To one bowiem prezentowane są w materiałach przeznaczonych dla szerszej publiczności, np. w podręcznikach szkolnych czy programach telewizyjnych.

działalności naukowców powodzenie może oznaczać realizację różnych celów: dla jednych może to być np. uzyskanie środków na dalsze badania, dla innych wprowadzenie określonych treści do podręczników szkolnych lub umocnienie swojego stanowiska w debacie publicznej (por. Nowak et al. 2016). Jak jednak do tego dochodzi?

Działania te odbywają się według Latoura w ramach czterech pętli: 1) mobilizowania świata¹⁰ (polegającej na wypracowaniu określonych wytworów nauki lub techniki), 2) autonomizacji (związanej z uprawomocnieniem wyników w środowisku naukowym określonej dziedziny, np. w ramach publikacji, konferencji, dyskusji itd.), 3) budowania sojuszy (tj. pozyskiwania wsparcia poza swoją dziedziną naukową, m.in. instytucji zapewniających granty, sponsorów badań, konferencji) oraz 4) publicznej reprezentacji (czyli upowszechniania określonej wiedzy wśród szerszej grupy publiczności) (Latour 2013: 113–148). Pętle te należy rozumieć jako wybrane wycinki rzeczywistości, w ramach których odbywają się wymienione rodzaje translacji, a więc reorganizacje określonych sieci. Jak jednak zaznaczają Andrzej W. Nowak, Krzysztof Abriszewski i Michał Wróblewski, którzy krytycznie rozwijają Latourowski model krążeniowy, wspomniany podział należy traktować jako umowny ze względu na złożoność procesów składających się na poszczególne „pętli” (Nowak et al. 2016). W ramach jakich sieci (a więc z udziałem jakich aktorów) stabilizowana jest wiedza o antropogenicznych przyczynach zmian klimatycznych na gruncie polskim?

Zanim spróbujemy zarysować ich kształt, należy zastrzec, że jest to zadanie niełatwe¹¹, m.in. ze względu na zaawansowanie współczesnych badań nad problematyką klimatu. Na coś, co klimatolodzy określiliby mianem stanu wiedzy o klimacie, składają się dziś tysiące raportów badawczych, których ustalenia prezentowane są zbiorczo m.in. w raportach Międzyrządowego Panelu ds. Zmian Klimatycznych (IPCC), działającego jako ciało doradcze ONZ¹². Spróbujmy jed-

¹⁰ Dla czytelnika nieznanego pism Brunona Latoura mylącym może się wydać określenie „mobilizowania świata”. Francuski badacz ma na myśli przede wszystkim tworzenie takich sieci relacji, które pozwolą wytworzyć trwałe i pragmatycznie funkcjonalne rezultaty, mobilizując aktorów zarówno ludzkich, jak i pozaludzkich (włączając w to aparaturę badawczą, inne oprzyrządowania laboratoryjne i w końcu sam badany obiekt, np. w postaci próbek lub danych pomiarowych) (zob. Afeltowicz 2012: 85–87; Latour 2013; Nowak et al. 2016). Do mobilizowania świata (ludzi), rozumianego jako określone społeczności/grupy lub opinię publiczną, dochodzi natomiast raczej w ramach pozostałych „pętli”, przede wszystkim publicznej reprezentacji.

¹¹ Zadanie to jest oczywiście trudne także z uwagi na mnogość procesów składających się na poszczególne pętli krążenia. Dalsza analiza jest więc z założenia jedynie fragmentarycznym opisem dostrzeżonych powiązań, a ich przedstawienie służy przede wszystkim unaocznieniu koncepcji Latoura poprzez wskazanie przykładów. Nie jest to jednak opis wyczerpujący, a głębsze zrozumienie poszczególnych „pętli”, których charakter staram się zarysować, wymaga przeprowadzenia dodatkowych badań.

¹² IPCC, *Reports*, <https://www.ipcc.ch/reports/> (dostęp: 31.05.2020).

nak zarysować, przynajmniej pobieżnie, w jakim obiegu powstaje i funkcjonuje wiedza o klimacie i politykach klimatycznych na gruncie polskim.

Zacznijmy od tego, co dzieje się jedynie przy współudziale polskich naukowców. Mówienie o pętli mobilizowania świata (a więc produkcji wiedzy strictly naukowej) mijają się z celem w przypadku tej analizy, ponieważ są to procesy o skali globalnej zachodzące w ramach międzynarodowych zespołów i organizacji naukowych. W szerokim gronie dochodzi również do uprawomocnienia wiedzy pomiędzy ekspertami. Dzieje się to w „pętli” autonomizacji, chociażby podczas konferencji naukowych czy kongresów, w ramach których analizowane są rezultaty badań i wypracowywane są wspólne wnioski. Obszar ten wydaje się interesującym polem badawczym dla socjologii lub antropologii wiedzy, szczególnie w sytuacji społecznego niezrozumienia dla wielu ustaleń naukowców, a nawet oskarżania nauki o sprzyjanie określonym lobby. Wyjaśnienia nauk społecznych mogłyby służyć w tym przypadku budowie społecznego zaufania do wniosków, które wypracowują naukowcy, współpracujący później w ramach takich organizacji jak IPCC.

W przypadku tego tekstu bardziej interesują nas procesy związane z komunikacją rezultatów prac naukowców, co wydaje się kwestią ściśle związaną z publicznym rozumieniem nauki (PUS), także na gruncie polskim (zob. Mrozowska 2017). W odniesieniu do obydwu „pętli” – tj. mobilizowania świata i autonomizacji – warto jednak podkreślić, że również w polskim środowisku naukowym stanowiskiem dominującym wydaje się zgoda co do antropogeniczności zmian klimatycznych i konieczności ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, pochodzących przede wszystkim ze spalania paliw kopalnych. Polska Akademia Nauk w oficjalnym oświadczeniu stwierdziła kilka miesięcy temu, że „działalność człowieka jest dominującą przyczyną współczesnego ocieplenia klimatu, a nauka ma na to niezbitę dowody [podkreślenie S.M.]”¹³. Moim zdaniem tak stanowczą deklarację można uznać za sygnał, że środowisko naukowe zrzeszone w PAN chce rozwiać negacjonistyczne wątpliwości, które pojawiają się w polskiej debacie publicznej.

Konsensus versus kontrowersje

Mimo sytuacji, którą określa się mianem „konsensusu naukowego”, nie wszyscy w Polsce uznają stanowisko Polskiej Akademii Nauk za rozstrzygające. Jak wynika z ostatnich badań CBOS-u, które dotyczyły tych zagadnień, ze stwierdzeniem o odpowiedzialności człowieka za problem zgadza się 75% respondentów.

¹³ PAN, *Zmiany klimatu: oficjalne stanowisko Polskiej Akademii, Nauk*, <https://informacje.pan.pl/index.php/informacje/nauki-scisly-i-nauki-o-ziemi/2715-zmiany-klimatu-oficjalne-stanowisko-polskiej-akademii-nauk> (dostęp: 31.05.2020).

Równocześnie prawie co piąty jest przekonany, że winne są w tym przypadku czynniki naturalne (CBOS 2018: 6), czyli np. aktywność słoneczna. W świetle modelu krążeniowego Brunona Latoura zasadnym wydaje się, aby przyczyn tego, że spora grupa obywateli nie podziela stanowiska PAN, szukać w dwóch pozostałych pętlach, tj. budowania sojuszy oraz publicznej reprezentacji.

Ścisły podział poszczególnych translacji pomiędzy obydwie „pętle”, jak sugerowali Nowak, Abriszewski i Wróblewski, jest w tym przypadku zadaniem trudnym, jednak niekoniecznie niezbędnym dla opisu i zrozumienia tych zjawisk. Ponieważ ten tekst koncentruje się na działaniach młodzieży, wystarczy jeśli pozostaniemy tutaj przy ogólnym zarysowaniu problematyki. Wspomniana trudność dotyczy chociażby pętli budowania sojuszy, a więc pozyskiwania wsparcia (również finansowego) ze strony aktorów spoza świata nauki. Możemy podejrzewać, że jeśli chodzi o sferę biznesu aktorami najbardziej zainteresowanymi tym, co ludzie sądzą na temat zmian klimatycznych, będą ci reprezentujący sektor energetyczny i paliwowy. To od nich bowiem w największym stopniu wymaga się zmian, które prowadziłyby do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w gospodarce, a także tam lokują się podmioty, które mogą zyskać na politycznym zwrocie w kierunku transformacji energetycznej w Polsce.

Podczas gdy niektórym spółkom kapitałowym strategie transformacyjne wynikające z zaakceptowania antropogeniczność zmian klimatu byłyby korzystne (np. sektorowi odnawialnych źródeł energii), dla innych transformacja energetyczna oznaczałaby konieczność wydatków (np. restrukturyzacji przedsiębiorstwa w kierunku OZE lub energetyki jądrowej). Jedni mogliby więc – przynajmniej teoretycznie – działać na rzecz rozbudzenia postaw ekologicznych czy proklimatycznych, podczas gdy drudzy dążyliby do wzmocnienia postaw zachowawczych. Warto w tym miejscu podkreślić, że sektor energetyczny w Polsce jest w istotnej części w rękach państwowych, a więc de facto podlega kontroli politycznej. Rządzący odpowiadają również za edukację publiczną¹⁴ i pośrednio

¹⁴ Z definicji sferę edukacji zaliczam do pętli reprezentacji publicznej, w ramach której określona wiedza jest przekazywana młodym ludziom. W tym przypadku o tym, czy i w jakim stopniu uczniowie zostaną zaznajomieni z wiedzą o antropogeniczności zmian klimatycznych, zdecydować z jednej strony podstawa programowa, z drugiej strony natomiast nauczyciele mający określoną swobodę w prowadzeniu zajęć lekcyjnych. Kwestia klimatu, stanowiąca nadal temat kontrowersyjny w oczach mieszkańców Polski, może być w szkole także przemilczana (lub traktowana pobieżnie), a na stan wiedzy uczniów zapewne wpływają również dyskusje w mediach. Jak pokazują badania Izabeli Jaszczuk, Marcina Chrzanowskiego, Aleksandry Zarzyckiej i Joanny Lilpop (przeprowadzone wśród uczniów z 15 szkół w Polsce), temat zmian klimatycznych stanowi jeden z najbardziej problematycznych obszarów nauczania przedmiotów przyrodniczych. Wśród badanych dzieci i młodzieży najczęstszą postawą był brak zdania na temat przyczyn problemu, natomiast jako sposób na walkę z nim największą część uczniów wymieniała sadzenie drzew (zob. Jaszczuk et al. 2018). Analizy ekspertów zajmujących się klimatem i ekosystemami wskazują, że w praktyce nie jest wykonalne zalesienie odpowiednio wielkich obszarów, by znacząco ograniczyć proces zmian klimatycznych.

kontrolują jednego z największych nadawców telewizyjnych w kraju, czyli Telewizję Polską. Mamy więc do czynienia ze sprawczym aktorem, którego potencjalne wpływy mogą sięgać zarówno Latourowskiej pętli budowania sojuszy, jak i reprezentacji publicznej.

Najbardziej ciekawym ze względu na oddziaływanie na społeczną percepcję problemu wydaje się jednak wspomniana już „pętla” reprezentacji publicznej. W sferze szeroko pojętych mediów otwiera się możliwość badań nad rozmaitymi dyskursami, wspierającymi bądź nie stanowisko o antropogeniczności zmian klimatycznych i związane z nim polityki transformacji. To, na co chciałbym zwrócić uwagę, to fakt, że rzecznikami tezy o antropogeniczności klimatu w sferze publicznej mogą być (i bywają) różni aktorzy, nie tylko reprezentujący świat nauki. Głos na temat klimatu (zarówno zgodnie ze stanowiskiem zaaprobowanym przez PAN, jak i w tonie przeciwnym) zabierają dziś m.in. politycy (z uwagi na postulat transformacji wielu sektorów gospodarki, w tym energetyki), celebryci, a nawet przedstawiciele grup wyznaniowych. Przestrzeń dla formowania się opinii publicznej stanowi w pewnym stopniu wspomniana już edukacja, a także media, które dopuszczają do głosu aktorów reprezentujących określone stanowiska.

Głosów w dyskusji jest oczywiście wiele i wymienienie ich wszystkich przekracza założenia artykułu. Dotychczasowe analizy medialne wskazują jednak, że w minionych kilkunastu latach media głównego nurtu prezentowały najczęściej zachowawcze stanowisko, dopuszczając do głosu zarówno stanowisko zgodne, jak i przeciwne tezie o antropogeniczności zmian klimatycznych (zob. Kundzewicz et al. 2017). Według badań Danieli Dzienniak-Puliny (2016) temat klimatu jest podejmowany często przy okazji katastrof lub ekstremalnych zjawisk. Analizy Przemysława Wrochny (2018) pokazują natomiast, że najczęściej problemy ekologiczne (w tym zmiany klimatu) przedstawia się w relacjach dwóch opozycyjnych stanowisk, np. wymagań dyrektyw unijnych zestawionych z „polskim interesem” czy sporu zakładu przemysłowego z sąsiedztwem. Tego rodzaju antagonistyczne zestawienia, służące obiektywności materiału dziennikarskiego, mogą jednak prowadzić do wrażenia o równoważności obydwu stanowisk, niezależnie od stojących za nimi faktów naukowych¹⁵.

Ponadto tak znacząca ingerencja w środowisko wpłynęłaby najprawdopodobniej negatywnie na ekosystemy i ich bioróżnorodność (zob. np. Veldman et al. 2019).

¹⁵ Problem ten dostrzeżony został m.in. na gruncie brytyjskim, gdzie publiczny nadawca zdecydował o odebraniu głosu denialistom klimatycznym, by nie tworzyć wrażenia równoważności ich stanowiska z twierdzeniami naukowców. Zob. *Mitologia Współczesna, W BBC nie usłyszycie...*, <http://mitologiawspolczesna.pl/eksperci-telewizyjni-globalne-ocieplenie/> (dostęp: 22.08.2020).

Głos młodego pokolenia pośród kontrowersji klimatyczno-energetycznych

W tekście chciałbym zwrócić uwagę na względnie nowy głos w ramach pętli reprezentacji publicznej, który wyróżnia się z co najmniej kilku powodów. Według swojej autodefinicji, zamieszczonej na stronie internetowej Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, jest to „oddolny ruch demokratyczny”, który „przykłada wagę do pełnej partycypacji wszystkich zaangażowanych członków w proces podejmowania decyzji”. Ruch podkreśla, że nie ma hierarchii organizacyjnej, a członkostwo nie jest sformalizowane. W skali kraju MSK stawia na apolityczność i autonomię grup lokalnych przy zachowaniu wspólnych celów i zasad oraz wzajemnym wsparciu¹⁶.

Wśród obszarów swojej działalności ruch wymienia m.in. zabieganie o uznanie przez władze powagi problemu (w ramach ogłoszenia tzw. stanu kryzysu klimatycznego), prowadzenia polityki klimatycznej w ramach współpracy międzynarodowej, opierając się na aktualnym stanowisku nauki, a także zawarcia stanu wiedzy o zmianach klimatu i ich skutkach w podstawie programowej na wszystkich szczeblach edukacji. Wśród postulatów MSK pojawia się ponadto kwestia odpowiedzialności mediów za uświadamianie obywatelom istnienia i wagi problemu oraz żądanie, by polski parlament powołał niezależną ekspercką radę, która opracuje plan osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2040 r. Ruch odwołuje się przy tym do pojęcia sprawiedliwej transformacji, podkreślając, że podczas redukcji emisji gazów cieplarnianych muszą być respektowane „prawa i potrzeby wszystkich, których dotkną skutki transformacji, szczególnie osób zatrudnionych w sektorach energetyki, rolnictwa, przemysłu i transportu”. Warto podkreślić przy tym, że ruch nie wskazuje w postulatach na konkretną ścieżkę zmian, tę kwestię pozostawia kompetencjom naukowców¹⁷.

Co ciekawe, jak wynika z międzynarodowych badań, które objęły uczestników dwóch warszawskich marszy MSK w 2019 r., większość z ankietowanych opowiedziała się za pierwszeństwem celów klimatycznych nad gospodarczymi, a także zgodziła się ze stwierdzeniem, że rząd powinien stosować się do zaleceń naukowców. Równocześnie badani deklarowali, że w kwestii ochrony klimatu bardziej niż na stronie rządowej można polegać na działaniach obywateli i decyzjach działających na rynku przedsiębiorstw. Ocena dotycząca roli państwa i rynku, która wyróżnia polską młodzież spośród protestujących w innych krajach, wskazywana jest przez autorów badania jako przykład siły dyskursu neoliberalnego w Polsce (Davies et al. 2019).

¹⁶ Zob. MSK, *Kim jesteśmy?*, <https://www.msk.earth/> (dostęp: 31.05.2020); MSK, *Wartości*, <https://www.msk.earth/wartosci> (dostęp: 31.05.2020).

¹⁷ Zob. MSK, *Postulaty*, <https://www.msk.earth/postulaty> (dostęp: 31.05.2020).

Ważnym elementem ruchu jest także orientacja w kierunku przyszłości. Stanowisko młodych zaangażowanych w działalność MSK wydaje się wołaniem obywateli przyszłości, którzy upominają współczesnych decydentów, by w swoich decyzjach wzięli pod uwagę także ich los. Dla osoby, która chociaż pobieżnie śledzi scenę polityczną w Polsce, jak i w innych krajach Europy, nie powinno budzić kontrowersji stwierdzenie, że dzisiejsza młodzież po realną władzę może sięgnąć najwcześniej za dwie–trzy dekady, czyli wówczas gdy sprawa klimatu będzie zasadniczo rozstrzygnięta. Przez rozstrzygnięcie mam na myśli fakt, że to właśnie roku 2050 dotyczą alarmujące prognozy z ostatnich raportów IPCC, jak i postanowienia Porozumienia paryskiego stanowiącego globalny plan walki z problemem. O tym, w jakim środowisku będzie żyć dzisiejsza młodzież, zadecydują więc współcześni politycy i ich następcy w najbliższych dekadach, co wiąże się bezpośrednio z kwestią sprawiedliwości międzygeneracyjnej (zob. Krajewski 2016; Płachciak 2012). Dyskutuje się w tym kontekście m.in. o formalnej reprezentacji przyszłych pokoleń w procesach decyzyjnych (zob. Jensen 2015; Thompson 2010), do czego narzędziem – przynajmniej jeśli chodzi o formułowanie zaleceń – mają szansę stać się panele obywatelskie¹⁸.

Patrząc na problem z perspektywy zarysowanego modelu krążeniowego i teorii aktora-sieci, najistotniejsze w tym przypadku wydaje się znalezienie sojuszników (tj. odpowiednio sprawczych aktorów), którzy mogą przysłużyć się osiągnięciu określonych celów. Opisane wyżej postulaty młodych aktywistów wydają się dotyczyć wszystkich czterech pętli w ujęciu Latoura, odnosząc się do takich aktorów jak: strona rządowa, naukowcy i media. Kwestią interesującą wydaje się w tym kontekście to, w jakim stopniu roszczenia te znajdują odzwierciedlenie w postawach badanych aktywistów, a także to, jak widzą oni przebieg transformacji, której najbardziej problematyczną częścią w przypadku Polski wydaje się energetyka.

Dlatego celem dalszej analizy będzie z jednej strony rozpoznanie motywacji i poglądów, reprezentowanych przez badanych aktywistów i aktywistki MSK, z drugiej natomiast umiejscowienie ich aktywności i postulatów w ramach (zarysowanych już) szerszych procesów, składających się na przebieg kontrowersji klimatyczno-energetycznych w Polsce.

¹⁸ Organizacja paneli obywatelskich skupionych wokół ochrony klimatu to jeden z postulatów MSK. Do ich organizacji młodym aktywistom udało się przekonać władze Warszawy i Krakowa. Zob. Gazeta Krakowska, *Rusza pierwszy krakowski panel obywatelski*, <https://gazetakrakowska.pl/rusza-pierwszy-krakowski-panel-obywatelski-cel-neutralnosc-klimatyczna-miasta/ar/c1-15106848>; F5, *Jesienią odbędzie się warszawski panel klimatyczny*, <https://www.f5.pl/ekologia/jesienia-odbędzie-sie-warszawski-panel-klimatyczny-mieszkańcy-zadecydują-o-ekologicznej-polityce-miasta> (dostęp: 22.08.2020).

Metodologia badań własnych

W celu przyjrzenia się bliżej aktywistkom i aktywistom Młodzieżowego Strajku Klimatycznego na przełomie kwietnia i maja 2020 r. przeprowadziłem własne badania w postaci internetowej ankiety. Początkowo planowałem przeprowadzenie serii wywiadów pogłębionych, jednak ze względu na sytuację epidemiczną obrałem inną strategię. Paradoksalnie wymuszona zmiana okazała się korzystna dla nowego projektu badań: udało się zebrać odpowiedzi od 156 działaczy i działaczek MSK. Przekroczyło to moje oczekiwania, ponieważ badanie zawierało pytania otwarte i wymagało od respondentów poświęcenia dłuższej chwili na odpowiedź. Podejrzewam, że obowiązujące wówczas restrykcje związane z epidemią (przez pewien czas zabraniające młodzieży opuszczenia miejsca zamieszkania bez prawnego opiekuna) mogły zwiększyć zasięg ankiety.

Badanie miało charakter eksploracyjny, a jego celem było przede wszystkim zebranie informacji na temat nowego ruchu społecznego, który nie został jeszcze wyczerpująco opisany w literaturze socjologicznej. Opierałem się na metodologii badania mieszanego łączącego metody badań ilościowych i jakościowych (zob. Creswell 2013). Pierwsza część ankiety składała się z serii pytań zamkniętych dotyczących wiarygodności poszczególnych podmiotów zaangażowanych w debatę na temat zmian klimatu w Polsce. Pojawiło się także pytanie półotwarte, w którym należało określić preferowany kierunek transformacji energetycznej kraju, wybierając spośród kafeterii lub wpisując własną odpowiedź. Część składająca się z pytań otwartych, pozostawiająca badanym swobodę wypowiedzi, dotyczyła natomiast motywów rozpoczęcia działalności w MSK.

W zbieraniu odpowiedzi wykorzystałem metodę kuli śniegowej (*snowball sampling*) (zob. Sęk 2015), zaczynając od wysłania ankiety do moderatorów i moderatorek¹⁹ wszystkich widocznych (tj. 16) grup w serwisie Facebook, które w swoich nazwach miały frazy „Młodzieżowy Strajk Klimatyczny” i „MSK”. Poprosiłem o udostępnienie linku do kwestionariusza w określonych grupach, a także – w miarę możliwości – o udostępnienie go w innych zbiorowościach związanych z ruchem. Prośbę o przesyłanie ankiety dalej zamieściłem także w odezwie umieszczonej w dokumencie. Wykorzystana została platforma Google Forms. W ciągu około dwóch tygodni, podczas których jednokrotnie prosiłem moderatorów i moderatorki o dodatkową mobilizację do wzięcia udziału w badaniu, udało się zebrać odpowiedzi od 156 aktywistek i aktywistów ruchu. Ponadto rezultaty uzupełniłem w ramach analizy *desk research* obejmującej stronę internetową MSK. Znajdowały się tam nie

¹⁹ Przez moderatorki i moderatorów rozumiem tutaj osoby, do których przypisane były funkcje administracyjne grup w serwisie Facebook. Wybrałem taką formę rozesłania ankiety bez osobistego dołączania do grup, ponieważ nie chciałem naruszać prywatności aktywistów i aktywistek zaangażowanych w ruch. Jestem bardzo wdzięczny osobom moderującym za pozytywne przyjęcie moich prośb i tym samym wprowadzenie w ruch wspomnianej kuli śniegowej.

tylko wspomniane już informacje na temat postulatów czy organizacji ruchu, ale także komunikaty prasowe dokumentujące bieżącą działalność aktywistów.

Należy tutaj poczynić jednak zasadniczą uwagę metodologiczną. Ze względu na liczebność próby nie można mówić w tym przypadku o badaniu reprezentatywnym w rozumieniu statystyki. Wymagałoby to przede wszystkim określenia liczebności całej populacji, co byłoby zadaniem co najmniej trudnym w przypadku rozproszonego ruchu, do którego przynależność jest raczej kwestią autoidentyfikacji ze względu na brak formalnych reguł członkostwa. Moim celem była przede wszystkim eksploracja słabo rozpoznanego w socjologii zjawiska, jakim jest proklimatyczna aktywność młodych: opis i ostrożna próba zrozumienia, w znaczeniu stosowanym w badaniach jakościowych (zob. Creswell 2013), a nie wypracowywanie wniosków istotnych statystycznie. W przypadku opisanych dalej wyników możemy zatem mówić o zidentyfikowaniu określonych zjawisk i powiązań między nimi, jednak bez zmierzenia skali ich występowania.

Ogólna charakterystyka badanych

Wśród 156 osób, do których dotarł kwestionariusz i które zdecydowały się na udział w badaniu, znaleźli się mieszkańcy i mieszkanki wszystkich województw, choć wyraźnie dominowali uczestnicy z mazowieckiego (stanowiący 35,9% ankietowanych). Na pytanie o odległość miejsca zamieszkania od miasta wojewódzkiego 56,4% badanych odpowiedziało, że mieszka w stolicy województwa, 20,5% – do 15 km, 14,1% osób – 16–30 km, natomiast 2,6% – 31–60 km. Co ciekawe, w odległości ponad 60 km od miasta wojewódzkiego mieszka 6,4% ankietowanych. Może to oznaczać, że ruch ma największą liczbę członków w największych miastach, jednak potwierdzenie takich podejrzeń wymagałoby liczniejszej próby badawczej.

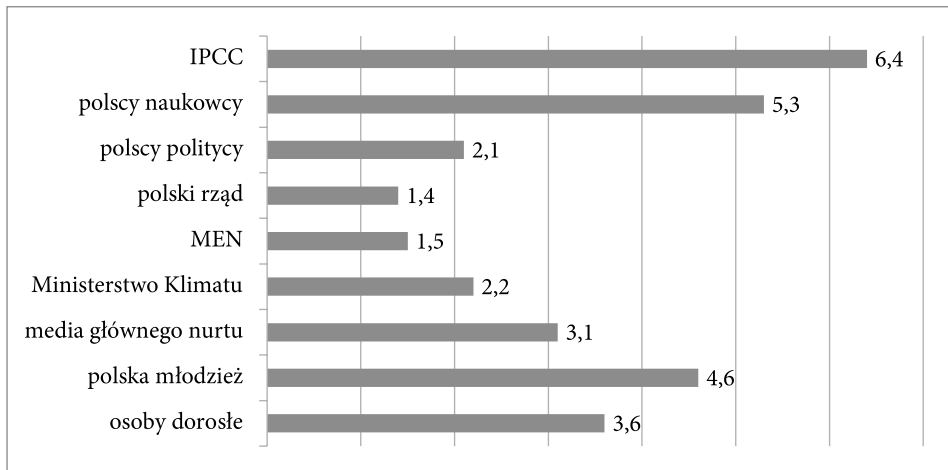
Jeśli chodzi o wiek, wśród uczestników ankiety znalazły się osoby w wieku od 14 do 25 lat. Dominowali 18-latkowie, stanowiący 27,3% badanych. Na drugim i trzecim miejscu pod względem liczebności uplasowali się 16- i 17-latkowie (po 19,5%). Łącznie osoby poniżej 18. roku życia stanowiły 53,4% ankietowanych, natomiast starsi – 46,6% próby. Odnosząc deklarowany wiek do kształtu polskiego systemu edukacji, najliczniejszą grupę stanowili licealiści i licealistki.

Młodzież wobec kontrowersji i najistotniejszych aktorów

W celu usytuowania ruchu względem opisanego wcześniej wytwarzania i upowszechniania wiedzy (wraz z polityczno-społecznymi kontrowersjami) badani zostali zapytani o wiarygodność poszczególnych aktorów (grup lub instytucji), jeśli

chodzi o ich podejście do problemu zmian klimatycznych. Wśród poddanych ocenie aktorów znaleźli się: polscy naukowcy, Międzyrządowy Panel ds. Zmian Klimatu (IPCC), polscy politycy, polski rząd, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ministerstwo Klimatu, media głównego nurtu, polska młodzież i dorośli mieszkańcy kraju (tj. osoby powyżej 25. roku życia). Wiarygodność należało ocenić w skali od 1 do 7, gdzie 1 oznaczało zdecydowany brak zaufania, natomiast 7 – zdecydowane zaufanie.

Okazuje się, że wyniki korespondują z sylwetką ruchu przedstawioną wcześniej na podstawie analizy zawartości strony internetowej ruchu. Badana młodzież charakteryzuje się dużym zaufaniem do środowiska naukowego, przy czym znacznie gorzej ocenia polskich polityków (w tym wszystkie wspomniane instytucje rządowe) i media głównego nurtu. W przypadku Międzyrządowego Panelu ds. Zmian Klimatu średnia ocena wyniosła 6,4, natomiast polskich naukowców – 5,3. Dla porównania: w przypadku polskich polityków było to średnio 2,1, polskiego rządu – 1,4, Ministerstwa Edukacji Narodowej – 1,5, natomiast Ministerstwa Klimatu – 2,2. Media głównego nurtu (zdefiniowane w kwestionariuszu jako najpopularniejsze stacje telewizyjne, radia i portale internetowe) uzyskały średnią ocenę 3,1. Widzimy więc silny autorytet, jakim cieszą się w oczach młodych aktywistów naukowcy (szczególnie z IPCC), średnią ocenę wiarygodności mediów (które jak widzieliśmy, nie zawsze sprzyjają promowaniu aktualnej wiedzy o klimacie) oraz najniższą w przypadku polityków i obecnych organów władzy państwowej.

Rycina 1. Ocena wiarygodności poszczególnych aktorów, jeśli chodzi o ich podejście do problematyki zmian klimatu [w pkt.]

Źródło: opracowanie własne.

Szczególnie interesująca z punktu widzenia upowszechniania wiedzy o klimacie wydaje się względnie niska ocena resortu edukacji. W odniesieniu do przytoczanego w tekście modelu Latoura MEN sytuuje się bowiem – podobnie jak media – w ramach pętli reprezentacji publicznej, z tym że resort ten działa przede wszystkim w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Młodzieżowy Strajk Klimatyczny, który wśród postulatów wymienia walkę o odpowiednią rangę wiedzy o klimacie w nauczaniu, zarzuca resortowi edukacji, że w podstawie programowej brakuje wiedzy o klimacie. W maju został sformułowany w tej sprawie list otwarty do ministra edukacji narodowej, który uzyskał wsparcie blisko 30 organizacji ekologicznych, a także grona polskich naukowców²⁰.

W ocenie wiarygodności nieco lepiej od MEN wypadło Ministerstwo Klimatu, które w odniesieniu do protestów młodzieży zasłynęło m.in. z utworzenia Młodzieżowej Rady Klimatycznej mającej być organem doradczym w resorcie. MRK ma zresztać aktywistów młodzieżowych (wyłonionych w ramach konkursu) i zajmować się sprawami klimatu i energii²¹. Ocena wiarygodności MK jest jednak mimo wszystko względnie niska, podobnie jak w przypadku MEN i polityków. Wydaje się to korespondować z przytoczonymi badaniami, w świetle których protestująca w Warszawie młodzież w większości uważa, że w sprawie klimatu nie można polegać na rządzie (Davies et al. 2019).

Istotna różnica zaistniała także między oceną wiarygodności uogólnionego podejścia dorosłych i młodzieży (rozumianej jako osoby do 25. roku życia). Podczas gdy młodzież otrzymała średnią ocenę 4,6, osoby starsze zostały sklasyfikowane niżej, otrzymując ocenę równą średnio 3,6. Choć niższa ocena wiarygodności dorosłych nie dziwi w przypadku ruchu z definicji młodzieżowego i starającego się wyrzucić presję na decydentach z innego pokolenia, zastanawiająca jest względnie średnia ocena samej młodzieży. Podejrzewam, że członkowie

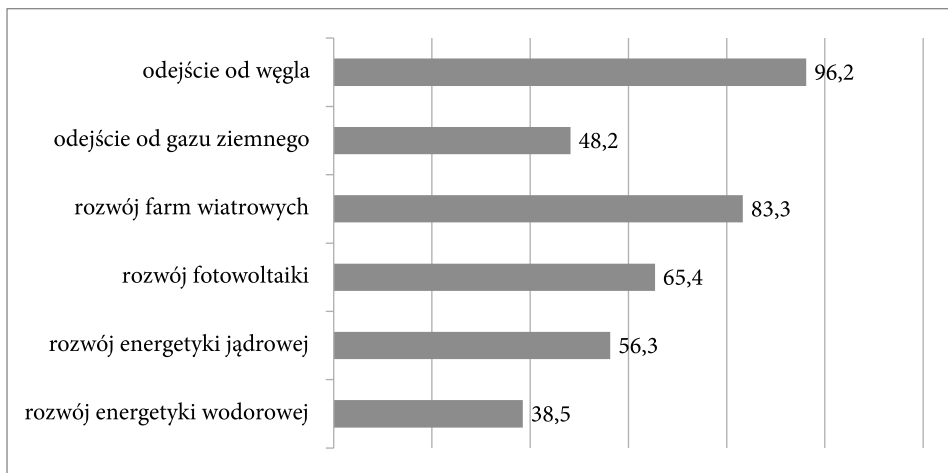
²⁰ Odpowiedź ministerstwa, która nadeszła po kilku miesiącach i ponownym liście, jest jednak zachowawcza i niesatysfakcjonująca z punktu widzenia postulatów ruchu. Jak napisano w dokumencie, „MEN, uznając wymagania określone w nowych podstawach programowych (...) za kompleksowe i aktualne, nie planuje wprowadzenia odrębnego przedmiotu ani zmian programowych, które dotyczyłyby wyłącznie klimatu. Jednocześnie informuję, że niezależnie od powyższego, szkoła może zorganizować zajęcia edukacyjne o takiej tematyce”. Treść odpowiedzi MSK opublikowało w mediach społecznościowych 31 lipca 2020 r., ponawiając apel o wzmocnienie edukacji klimatycznej w polskim szkolnictwie. Ruch zwraca uwagę, że w obecnej formie kładzie się nacisk na indywidualne proekologiczne zachowania uczniów, podczas gdy nauka mówi o potrzebie systemowych zmian na rzecz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Zob. MSK, *Chcemy wiedzieć*, <https://www.msk.earth/chcemy-wiedziec> (dostęp: 31.05.2020).

²¹ Kwestią interesującą badawczo jest w tym kontekście podejście samej młodzieży do inicjatywy Ministerstwa Klimatu, a w dalszej kolejności ocena działalności MRK. Z jednej strony może to być platforma, w ramach której głos młodzieży zostanie usłyszany i wzięty pod uwagę, z drugiej natomiast mają prawo pojawić się obawy o upolitycznienie Rady lub wykorzystywanie jej do budowania określonego wizerunku resortu. Zob. Ministerstwo Klimatu, MRK, <https://www.gov.pl/web/klimat/MRK> (dostęp: 22.08.2020).

ruchu mogą uważać, że stanowią uświadomioną i zmobilizowaną mniejszość wśród reprezentantów w swojej grupie wiekowej, przy czym większość nie traktuje problemu wystarczająco poważnie. Hipoteza ta wymaga jednak weryfikacji w ramach dodatkowych badań.

Badani zostali również zapytani o preferowane kierunki przyszłej transformacji energetycznej kraju, przy czym mogli wybrać kilka spośród zaproponowanych odpowiedzi, a także wpisać własną. Kwestia wydała mi się szczególnie interesująca, ponieważ ruch nie deklaruje pożądanego kierunku zmian w energetyce, a jedynie wskazuje, że powinien on być wyznaczony na podstawie wiedzy eksperckiej, przy aprobacie środowiska naukowego²².

Najwięcej ankietowanych (tj. 96,2%), co nie dziwi w kontekście przytoczonych stanowisk IPCC, EASAC i PAN, wybrało odejście od węgla w energetyce. Połowa badanych, czyli znacznie mniej, opowiedziała się za odejściem od gazu, co wydaje się korespondować z trwającymi nadal kontrowersjami wokół tego surowca, jeśli chodzi o jego udział w strategii klimatycznej UE²³: 83,3% ankietowanych wskazało na rozwój farm wiatrowych, natomiast 65,4% na rozwinięcie fotowoltaiki, 56,3% spośród badanych aktywistów MSK wskazało na uruchomienie elektrowni jądrowej, a 38,5% chciałoby rozwoju energetyki wodorowej.

Rycina 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „W jakim kierunku powinna przebiegać transformacja energetyczna w Polsce, jeśli chodzi o produkcję energii elektrycznej?” [w %]

Źródło: opracowanie własne.

²² Zob. MSK, *Postulaty*, <https://www.msk.earth/postulaty> (dostęp: 31.05.2020).

²³ Zob. np. Euractiv, *Timmermans: Gaz odegra „pewną rolę” w transformacji energetycznej*, <https://www.euractiv.pl/section/energia-i-srodowisko/news/timmermans-gaz-odegra-pewna-role-w-transformacji-energetycznej/> (dostęp: 31.05.2020).

Motywacje do działalności w MSK

W części kwestionariusza przeznaczonej do swobodnej wypowiedzi znalazło się pytanie o motywacje do rozpoczęcia działalności w ramach Młodzieżowego Strajku Klimatycznego. Wśród mniej lub bardziej rozbudowanych odpowiedzi udało mi się wyróżnić cztery dominujące motywy, których jednak nie należy traktować jako typy rozłączne z powodu ich przenikania się w wielu odpowiedziach. Ze względu na jakościowy charakter tej części badania opis ten należy traktować jako wskazanie i charakterystykę najczęstszych motywacji wśród grupy badanych, jednak bez roszczenia, że jest to typologia wyczerpująca. Wśród zarejestrowanych odpowiedzi wydają się dominować motywy związane z:

- powagą problemu zmian klimatycznych,
- lękiem o przyszłość,
- niechęcią do bezczynności,
- chęcią działania razem.

Istotna część badanych aktywistów MSK wskazała, że do działania skłoniła ich powaga sytuacji, związana z postępującymi zmianami klimatu czy też inaczej z kryzysem klimatycznym. Wśród odpowiedzi pojawiały się liczne odwołania do reprezentantów nauki oraz ich wiedzy (w tym raportów IPCC i publicznych apeli ze strony przedstawicieli środowiska naukowego). Powtarzającym się stwierdzeniem – odzwierciedlającym pesymistyczną wizję przyszłości, której należy przeciwdziałać – było „życie na martwej planecie”, czyli dotkniętej m.in. zanikiem bioróżnorodności.

Nauka mówi jasno, że czasu na działanie nie ma wiele. Kryzys klimatyczny to poważna sprawa, którą w Polsce wciąż nie traktuje się poważnie [R109]²⁴.

Nie ma życia na martwej planecie, a tą mamy tylko jedną (...) [R83].

Z hasłem tym wiąże się bezpośrednio drugi z dominujących motywów, dotyczący lęku o przyszłość. Badani aktywiści i aktywistki stwierdzali m.in., że obawiają się o to, jak za kilkadziesiąt lat będzie wyglądać życie ich oraz ich bliskich. Obawy te wiązały się np. ze wzrostem częstotliwości zjawisk ekstremalnych, a przede wszystkim z suszą. W odpowiedziach pojawiała się także troska o przyszłość innych pokoleń.

Obawiam się, jak będzie wyglądać świat za kilkadziesiąt lat. Dotkliwe susze, burze i powodzie. Musimy działać już teraz, więc nie mogłam siedzieć bezczynnie [R19].

²⁴ Wypowiedzi pochodzą z zebranego materiału badawczego. W kwadratowych nawiasach oznaczono numery nadane cytowanym respondentom w trakcie porządkowania i analizy danych.

Trzecim z motywów była niechęć do bierności czy też bezczynności, najczęściej uosabianej przez badanych w postaci polityków, którzy w oczach badanej młodzieży wydają się często lekceważyć powagę sytuacji. Powtarzała się także chęć przeciwstawienia się własnej bezczynności, która w przyszłości wiązałaby się z wyrzutami sumienia. Ten swoisty podtyp motywu trafnie oddają wypowiedzi dwójki badanych:

Żałowałabym, że nie działałam, gdy jeszcze dało się uratować planetę [R41].

Nie mogę być bezczynny, gdy świat zmierza w kierunku zagłady [R52].

Ostatni z dominujących motywów to chęć i optymizm dotyczący działania razem. W wypowiedziach wielokrotnie powtarzało się stwierdzenie, że dzięki wspólnemu wysiłkowi możliwe jest wywarcie presji na decydentach, od których zależy najbliższa przyszłość. W części z odpowiedzi wskazywano ponadto na wspólny los, wydający się swojego rodzaju spoiwem pomiędzy młodymi ludźmi. Łączy ich bowiem to, że są „skazani na życie na takiej planecie, jaka zostanie pozostawiona [za sprawą dorosłych – przypis S.M]”.

Podsumowanie i dyskusja

Celem tekstu było bliższe przyjrzenie się poglądom i motywacjom aktywistów i aktywistek Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, opierając się na badaniach własnych. Protest młodzieży starałem się uchwycić w odniesieniu do procesów wytwarzania i upowszechniania wiedzy o klimacie, zobrazowanych w ramach modelu krążeniowego Brunona Latoura. Zwracałem przy tym szczególną uwagę na rolę potencjalnych sojuszników ruchu. Rezultaty uważam za spójne i odpowiadające celom badania eksploracyjnego²⁵.

Z przeprowadzonych badań ankietowych można wysnuć wniosek, że jest to ruch o charakterze pronaukowym, cechujący się zaufaniem do efektów pracy naukowców, którego członkowie z dużo większym krytycyzmem patrzą na działania mediów, polityków (w tym rządu), a w szczególności resortu edukacji. Mimo że badani członkowie w podobnie krytyczny sposób postrzegają polską młodzież (co może oznaczać, że MSK stanowi uświadomioną i zaangażowaną mniejszość),

²⁵ Ze względu na liczebność próby należy mieć na uwadze, że opis ten może nie być całkowicie wyczerpujący, jeśli chodzi o uchwycenie istotnych aktorów i ich działań. Możliwe są zatem co najmniej dwie ścieżki dla poszerzenia wypracowanego przeze mnie oglądu: rozszerzenie charakterystyki w ramach bardziej liczebnego badania ilościowego i pogłębienie go w ramach badań jakościowych, np. zogniskowanych wywiadów grupowych z aktywistami i aktywistkami.

znacznie gorzej oceniana jest wiarygodność dorosłych w podejściu do spraw klimatu. Koresponduje to z przedstawioną charakterystyką Młodzieżowego Strajku Klimatycznego jako ruchu, który chce przemówić przede wszystkim do osób starszych od siebie. To bowiem w ich rękach pozostają najistotniejsze decyzje, jeśli chodzi o podejmowanie walki z problemem zmian klimatycznych, konieczne do zrealizowania w najbliższych dekadach.

Dorośli są jednak nie tylko decydenci polityczni, ale także ich wyborcy, stąd potrzeba promowania wiedzy o antropogeniczności zmian klimatu (i ich skutkach) w szerszych kręgach społecznych. Wymaga to skutecznego przetłumaczenia (czyli, mówiąc językiem ANT, dokonania translacji) naukowych ujęć katastrofy klimatycznej w kierunku form zrozumiałych dla szerszych grup odbiorców. Oczywistymi sojusznikami MSK wydają się w tym przypadku naukowcy i popularyzatorzy nauki, jednak niewykorzystany potencjał tkwi ponadto w samych mediach. Odpowiednio dobrany rodzaj przekazu, a także przyjęcie standardów przeciwnych denializmowi może wesprzeć edukację klimatyczną zarówno wśród młodzieży, jak i osób dorosłych. Jest to kluczowe z punktu widzenia publicznego rozumienia nauki, jeśli chodzi o problematykę klimatyczną.

Dzięki aktywności Młodzieżowego Strajku Klimatycznego wiedza o zmianach klimatu może dotrzeć do większego grona osób, skłaniając niektórych do działalności aktywistycznej lub przynajmniej uwzględniania problemu podczas wyborów politycznych. Potencjalnie, wraz z działalnością innych ruchów klimatycznych, naukowców i popularyzatorów nauki, MSK przyczyni się do zmiany świadomości społecznej na temat zmian klimatycznych, wpisując się silniej w Latourowską pętlę reprezentacji publicznej. Patrząc z perspektywy wykorzystanej w artykule teorii aktora-sieci, należy zwrócić uwagę, że istotnym ich sojusznikiem może okazać się – paradoksalnie – sam klimat (jako aktor pozaludzki). Związane z jego ociepleniem ekstremalne zjawiska mogą bowiem odciskać coraz większe piętno na codziennym życiu Polek i Polaków, oddziałując także na społeczną percepcję problemu.

Literatura

- Abriszewski K., 2007, *Teoria aktora-sieci Bruno Latoura*, „Teksty Drugie”, nr 1/2.
- Afeltowicz Ł., 2012, *Modele, artefakty, kolektywy. Praktyka badawcza w perspektywie współczesnych studiów nad nauką*, Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Afeltowicz Ł., Pietrowicz K., 2013, *Maszyny społeczne. Wszystko ujdzie, o ile działa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Callon M., 2014, *Wprowadzenie do socjologii translacji. Udomowienie przegrzebków i rybacy z zatoki Saint-Brieuc* [w:] E. Bińczyk, A. Derra (red.), *Studia nad nauką i technologią. Wybór tekstów*, Toruń: Wydawnictwo UMK.

- CBOS, 2018, *Komunikat z badań...*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_158_18.PDF (dostęp: 31.05.2020).
- Creswell J., 2013, *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Davies S., Kocyba P., Kołczyńska M., Łukianow M., Muliavka V., 2019, *Poland* [w:] J. De Moor, K. Uba, M. Wahlström, M. Wennerhag, M. De Vydt, *Protest for a Future II Composition, Mobilization and Motives of the Participants in Fridays For Future Climate Protests on 20–27 September, 2019, in 19 Cities around the World*, <https://gup.ub.gu.se/publication/290509> (dostęp: 22.08.2020).
- Dienniak-Pulina D., 2016, *Zamrożeni czy ugotowani? Analiza dyskursu medialnego o zmianach klimatu na podstawie artykułów w „Newsweeku” i „Polityce” 2010–2014* [w:] J. Klimczak, K. Ponikowska (red.), *Style życia w perspektywie zrównoważonego rozwoju*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Euractiv, *Timmermans: Gaz odegra „pewną rolę” w transformacji energetycznej*, <https://www.euractiv.pl/section/energia-i-srodowisko/news/timmermans-gaz-odegra-pewna-role-w-transformacji-energetycznej/> (dostęp: 31.05.2020).
- F5, *Jesienią odbędzie się warszawski panel klimatyczny*, <https://www.f5.pl/ekologia/jesienia-odbędzie-sie-warszawski-panel-klimatyczny-mieszkańcy-zadecydują-o-ekologicznej-polityce-miasta> (dostęp: 22.08.2020).
- Forum Energii, *Transformacja energetyczna w Polsce. Edycja 2019*, <https://forum-energii.eu/pl/analizy/transformacja-2019> (dostęp: 31.05.2020).
- gazeta.pl, *Greta Thunberg – kim jest młoda aktywistka ze Szwecji*, <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,168571,25228265,greta-thunberg-kim-jest-mloda-aktywistka-ze-szwecji-zrugala.html> (dostęp: 31.05.2020).
- Gazeta Krakowska, *Rusza pierwszy krakowski panel obywatelski*, <https://gazetakrakowska.pl/rusza-pierwszy-krakowski-panel-obywatelski-cel-neutralnosc-klimatyczna-miasta/ar/c1-15106848> (dostęp: 22.08.2020).
- Harman G., 2016, *Książę sieci. Bruno Latour i metafizyka*, Warszawa: Fundacja Augusta hr. Cieszkowskiego.
- IPCC, *Reports*, <https://www.ipcc.ch/reports/> (dostęp: 31.05.2020).
- Jaszczuk I. et al., 2018, *Wątpliwe zmiany klimatu i straszny wilk, czyli błędne przekonania w edukacji przyrodniczej*, „Edukacja biologiczna i środowiskowa”, nr 4.
- Jensen K., 2015, *Future Generations in Democracy: Representation or Consideration?*, „Jurisprudence”, vol. 6, issue 3.
- Kil A., 2015, *Krótki przewodnik po mapowaniu kontrowersji*, „Prace Kulturoznawcze”, z. 18.
- Klimatyczna Bzdura Roku, <http://www.klimatycznabzduraroku.pl/> (dostęp: 31.05.2020).
- Komisja Europejska, *Porozumienie paryskie*, https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_pl (dostęp: 31.05.2015).
- Krajewski P., 2016, *Sprawiedliwość i odpowiedzialność międzygrupowa i międzypokoleniowa w ochronie środowiska naturalnego*, „Studia Prawnoustrojowe”, nr 32.
- Kundzewicz Z., Benestad R.E., Ceglaz A., 2017, *Postrzeganie zmian klimatu i polityki łagodzenia zmian klimatu w Polsce i Norwegii* [w:] Z. Kundzewicz, Ø. Hov, T. Okruszko, *Zmiany klimatu i ich wpływ na wybrane sektory w Polsce*, <https://straznicy.wwf.pl/zmiany-klimatu-i-ich-wplyw-na-wybrane-sektory-w-polsce/> (dostęp: 22.08.2020).
- Latour B., 2009, *Polityka natury. Nauki wkraczają do demokracji*, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

- Latour B., 2010, *Splatając na nowo to, co społeczne. Wprowadzenie do teorii aktora-sieci*, Kraków: Universitas.
- Latour B., 2013, *Nadzieja Pandory. Eseje o rzeczywistości w studiach nad nauką*, Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Ministerstwo Klimatu, MRK, <https://www.gov.pl/web/klimat/MRK> (dostęp: 22.08.2020).
- Mitologia Współczesna, *W BBC nie usłyszycie...*, <http://mitologiawspolczesna.pl/eksperci--telewizyjni-globalne-ocieplenie/> (dostęp: 22.08.2020).
- Mrozowska S., 2017, *Od publicznego rozumienia nauki do komunikacji naukowej. Uwarunkowania rozwoju komunikacji naukowej w Polsce*, „Cywilizacja i Polityka”, nr 15(15).
- MSK, *Chcemy wiedzieć*, <https://www.msk.earth/chcemy-wiedziec> (dostęp: 31.05.2020).
- MSK, *Kim jesteśmy?*, <https://www.msk.earth/> (dostęp: 31.05.2020).
- MSK, *Postulaty*, <https://www.msk.earth/postulaty> (dostęp: 31.05.2020).
- MSK, *Wartości*, <https://www.msk.earth/wartosci> (dostęp: 31.05.2020).
- Nowak A.W., Abriszewski K., Wróblewski M., 2016, *Czyje lęki? Czyja Nauka? Struktury wiedzy wobec kontrowersji społeczno-naukowych*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- OKO.press, *Młodzieżowy Strajk Klimatyczny ma głęboki sens, czego nie rozumieją pravicowi publicyści*, <https://oko.press/mlodziejowy-strajk-klimatyczny-ma-gleboki-sens--czego-nie-rozumieja-prawicowi-publicysci/> (dostęp: 31.05.2020).
- Olkuski T., Grudziński Z., 2019, *Polityka energetyczna Polski – nowe wyzwania*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN”, nr 108.
- PAP Nauka w Polsce, *Klimatolog: na skutek zmian klimatu zimą w Polsce pada coraz mniej śniegu*, <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C80076%2Cklimatolog-na-skutek-zmian-klimatu-zima-w-polsce-pada-coraz-mniej-sniegu> (dostęp: 31.05.2020).
- PAP Nauka w Polsce, *USA rozpoczęły procedurę...*, <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C79308%2Cusa-rozpoczely-proces-wyjscia-z-paryskiego-porozumienia-klimatycznego.html> (dostęp: 31.05.2020).
- PAN, *Zmiany klimatu: oficjalne stanowisko Polskiej Akademii Nauk*, <https://informacje.pan.pl/index.php/informacje/nauki-scisle-i-nauki-o-ziemi/2715-zmiany-klimatu-oficjalne-stanowisko-polskiej-akademii-nauk> (dostęp: 31.05.2020).
- PAN, *Zdrowie Europejczyków zależy od działań podejmowanych na rzecz klimatu*, <https://informacje.pan.pl/index.php/informacje/materialy-dla-prasy/2650-zdrowie-europejczykow-zalezy-od-dzialan-podejmowanych-na-rzecz-klimatu> (dostęp: 31.05.2020).
- Pawliszak P., 2011, *Translacja w kontekście dyskursu publicznego* [w:] P. Bytniewski, M. Chałubiński (red.), *Teoretyczne podstawy socjologii wiedzy*, t. 3, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Płachciak A., 2012, *Sprawiedliwość międzygeneracyjna w kontekście idei rozwoju zrównoważonego*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym”, nr 1.
- Sęk M., 2015, *Dobór próby przy pomocy metody kuli śnieżowej (snowball sampling)* [w:] B. Fatyga (red.), *Praktyki Badawcze*, Warszawa: Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW.
- Slovic P., 2000, *Trust, Emotion, Sex, Politics, and Science: Surveying the Risk-Assessment Battlefield* [w:] P. Slovic (ed.), *The Perception of Risk*, London–Washington: Earthscan Publications.
- Stankiewicz P., 2016, *O czym mówimy, kiedy mówimy o ryzyku? Społeczna percepcja ryzyka przy kontrowersyjnych inwestycjach energetycznych*, „Energetyka – Społeczeństwo – Polityka”, nr 2.

- Stankiewicz P., 2017, *Gra o atom. Społeczne zarządzanie technologią w rozwoju energetyki jądrowej w Polsce*, Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Stasik A., 2014, *Ocena oddziaływania technologii w erze niepewności – wyzwanie poznawcze jako wyzwanie polityczne*, „Polityka Społeczna”, nr 5–6.
- Thompson D.F., 2010, *Representing Future Generations: Political Presentism and Democratic Trusteeship*, „Critical Review of International and Political Philosophy”, nr 13(1).
- Veldman J. et al., *Comment on “The Global Tree Restoration Potential”*, „Science”, vol. 366, issue 6463, <https://science.sciencemag.org/content/366/6463/eaay7976> (dostęp: 31.05.2020).
- Wrochna P., 2018, *Ryzyko ekologiczne jako ryzyko społeczne. Na ile „rzeczywista” jest katastrofa klimatyczna?*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio I, vol. 43.